

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI (SAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

FEBRUARY/MARCH 2009

MEMORANTAMO (GAUTENG)

MEPUTSO: 120

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke (8).

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO

POTŠIŠO 1

- 1.1 1.1.1 Go ja gabotse (dijo tša maleba tše di lekanego)
Go itšhidolla. (2)
- 1.1.2 Ba sebjalebja ba ja dijo kudu mola batho ba kgale ba be ba sa je
kudu. (1)
- 1.1.3 Dijo tša makhura - di ka oketša mmele wa motho a napa a thoma
go phela ka malwetši.
Nama ye khubedu – e hlola malwetši a go fapana go swana le
madi a magolo, bolwetši bja pelo le a mangwe.
Dijo tša pherefere – di hlola *A/sa*.
Dijo tša go omišwa, go swana le mokhuša – di fedile diagammele. (4)
- 1.1.4 Baithuti ba tla fa dikgopolo tša bona. Ba bangwe ba ka re: Ee, ka
ge malwetši a mangwe a kitima le moloko.
Ba bangwe ba ka re aowa - go na le malwetši ao e sego leabela ao
a tsenago batho ka lebaka la go se je dijo tša maleba. (2)
- 1.1.5 Ka go hlama dihlopha tša go kitima.
Go ba kgothaletša go kgatha tema dipapading.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)
- 1.1.6
- (a) Maaka (1)
- (b) Nnete (1)
- 1.1.7 Bolwetši bja mafahla.
Kankere.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa.) (2)
- 1.2 1.2.1 Bafsa / baji ba diokobatši. (1)
- 1.2.2 Ba itirela bokamoso bjo bobotse. (1)
- 1.2.3 Go tšhaba go lebana le mathata ao ba nago le ona. (2)
- 1.2.4 Dinotagi di se šomišwe phatlalatša.
Dinotagi di se rekišetšwe bana ba ka tlase ga mengwaga ye
lesomeseswai.
O kgahlanong le go šomiša diokobatši bošaedi.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)

[15]

- 1.2.5 Dintwa.
Dipolayano.
Go kata.
Go utswa.
(Dikarabo tša maleba di tla dumelelwa) (2)
- 1.2.6 Baithuti ba tla fa dikarabo tša go fapana. Mohlala:
Ka go ba lefiša tšhelete ye ntši.
Ka go ba lahlela kgolegong mengwaga ye mentši. (2)
- 1.2.7 Ba tla feleletša ba se na bokamoso bjo bobotse/
Ba ka gafa.
Ba ka hwa.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)
- 1.2.8 Patše/lebake/mošwang wa Matuba
Khokheine.
Bjala.
Dipilisi (Kgetha e tee) (1)
- 1.2.9 Motho a ka itlhaba ka nalete yeo e šomišitšwego ke motho wa go
ba le HIV le AIDS ya napa ya mo tsena.
Motho wa go šomiša diokobatši a ka ikhwetša a tsenetše
thobalano le motho wa go ba le HIV le AIDS a sa ipone, ya napa
ya mo fetela.
(Dikarabo tša maleba di tla amogelwa) (2)

[15]**PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30****KAROLO YA B: KAKARETŠO****POTŠIŠO 2**

- ✓ Kakaretšo e akaretše dintlha tše di latelago:
 - Afrika-Borwa e lokišetšwa 2010.
 - Go lebeletšwe kudu mapatlalo, madulo le dinamelwa.
 - Go lokišitšwe gore dipapadi di tle di laetšwe dithelebišeneng.
 - Mongwe le mongwe o nyaka gore 2010 e mo hole.
 - Go tla nyakega ditirelo ka go fapana ga tšona ka 2010.
 - Mongwe le mongwe a dire se a ka se kgonago go kgatha tema ngwageng woo.
- ✓ Molekwa a ngwale ka motho wa boraro.
- ✓ Molekwa a ngwale palo ya mantšu ao a nyakegago.
- ✓ Molekwa a šomiše mantšu a gagwe, a se ngwalolle temana.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO 3**

- 3.1 3.1.1 Ona- matlakala ona a omeletše.
Yona- Nama yona e bose. (2)
- 3.1.2 E laetša kganetšo.
Ga- Batho bale ga ke ba tsebe
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (3)
- 3.1.3 Gola ye nngwe ke ya go laetša go hwetša tšhelete ka morago ga
go šoma.
Ye nngwe ke ya go tšwela pele/ go ba yo mogolo.
Mohlala:
Bašomi ba bantši ba **gola** mafelelong a beke.
Ngwana wa go robala o **gola** gabotse.
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (2)
- 3.1.4 Ke rata mohlašana wola wo motala. (1)
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) **(8)**
- 3.2 3.2.1 Kgauswikgauswi. (1)
- 3.2.2 (a) O laetša botshadi.
(b) O laetša tekatekanyo. (2)
- 3.2.3 Yona – Le laetša kgatelelo ya leina. (2)
- 3.2.4 Kgomo yona go be go hlabilwe ye bjang?
Go be go hlabilwe kgomo ye bjang?
(Mafoko a a tilego ka mokgwa wa potšišo a tla amogelwa) (2)
(7)
[15]

POTŠIŠO 4

- 4.1 "Dikotsi mebileng di hlolwa ke basepedi ba go feta moo ba sego ba dumelelwa, ba go se bonale bošego, ba go sepela ba tagilwe le ba go se kgone go ela lebelo la koloi". Gwa realo mootledi. (5)
- 4.2 4.2.1 Maikutlo a lethabo (2)
- 4.2.2 Bašomi - sediri
Ba apeile - tiro (2)
- 4.2.3 Dijo tše dibose di apeilwe ke bašomi. (2)
- 4.2.4 Bašomi ba apeile dijo tše dibose ebile ba di file baeng.
Bašomi ba apeile dijo tše dibose gomme ba di file baeng.
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (2)
- 4.2.5 - ba (rena)
Mohlala : Bana ba rena ba rata mmimo wa setšo.
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (2)
- [15]**

POTŠIŠO 5

- 5.1 5.1.1 Ge Simone a gana go kotwa ke mošomi wa Lekgowa / Ge a re o nyaka go kotwa ke mošomi wa Mosotho. (2)
- 5.1.2 Ke nyaka go kotwa ke mošomi wa Mosotho. (2)
- 5.1.3 Go se tsebe mo o yago / Go se dudišege / Go se dule felo gotee. (2)
- 5.2 5.2.1 Morutiši.
Morutiši o tlile le dipuku.
Gosasa / Ka moswana / bosasa.
Le tla ngwala moleko gosasa.
(Mafoko a maleba a tla amogelwa) (4)
- 5.2.2 Ke thabeamanyi ka ge go šomišitšwe lediri go hlaola. (2)
- 5.2.3 Gore.
Baithuti ba tla fa mafoko a go fapana.
Mohlala: O a ithuta gore a tšwelele. (2)
- [14]**

POTŠIŠO 6

- 6.1 6.1.1 Moš.
Moš. ke letšatši la mošomo. (2)
(Mafoko a maleba a tla amogelwa)
- 6.1.2 Modirišotlwaelo.
Ke hlwa ke bolela le yena. (2)
(Mafoko a maleba a tla amogelwa)
- 6.1.3 Le ka lebaka le le fetilego. (2)
Matome o tla abela baithuti dipeu.
- 6.1.4 (a) Maaka
(b) Nnete (2)
- 6.2. 6.2.1 Mmapatši / Morekiši o bapatša / rekiša ditšweletšwa tša lepakeng. (2)
- 6.2.2 Go tliša ditšweletšwa bathong/ go aga tswalano gare ga
setšweletšwa le batho. (1)
- 6.2.3 Re go tlišetša gae ntle le tefo. (1)
- 6.2.4 Hlaba le sobela. (2)
- 6.2.5 Go tsebagatša leina la kgwebo / Go goga šedi ya batho /
Kgwaletšo. (2)

[16]**PALOMOKA YA KAROLO YA C: 60**

KAROLO YA D: DINGWALO**POTŠIŠO 7**

- 7.1 7.1.1 **Koko 'a Mashilo o hlokofetše.** (2)
- 7.1.2 **A go makala/ tlabega** (2)
- 7.1.3 (a) Maaka
(b) Maaka (2)
- 7.1.4 Baithuti ba tla fa dikgopolo tša go fapana.
Mohlala: - Ke be ke tla yo botša bomogatšagomalome (2)
- 7.1.5 **Gore re kwe ditaba ka bona e sego ka mongwadi.** (2)
[10]
- 7.1.6 (a) ba paletšwe
(b) Sefolo a ekwa
(c) go bolela (6)
- 7.1.7 Wa go se kgone go itshwara/ wa go tšweletša maikutlo a gagwe nyanyeng. (2)
- 7.1.8 Ke nagamagae - re kwa ba bolela ka taba ya gore banenyana ba be ba ile nokeng go ga meetse. (2)
[10]
- 7.1.9 O se ke wa bolaya/ Letlalo la motho ga le bapolelwe fase/kgakala. (2)
- 7.1.10 Hlogo ya kanegelokopana ye ke 'Thipa e tšwele morabeng' gomme ka gare ga yona T.T o hlabilwe ka thipa le Tšhidi o bolailwe ka thipa. (2)
- 7.1.11 Baithuti ba tla ntšha maikutlo a go fapana.
Mohlala: - Ba itšhireletša ka tšona.
- E ka dirišwa go thuša moswari wa yona (2)
- 7.1.12 Ke be ke tla boela gae/ ke be ke tla kgotlelela ka ge ke nyaka mošomo. (2)
- 7.1.13 Baithuti ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala: - Ba go dumela ba ka fahlela ka go re ditaba tša setsopolwa se di latelana gabotse gomme se se dira gore setsopolwa se kwešišege.
- Ba go gana ba tla laetša ka moo di sa latelanego ka gona. (2)
[10]

7.2	7.2.1	Lehufa ga le age motho Sekhukhuni se bonwa ke sebatladi.	(2)
	7.2.2	(a) Le bolelwa ke batheeletši. (b) Go laetša moanegi gore ba theeditše.	(4)
	7.2.3	Lehufa ke selo se sebe / se bothata	(2)
	7.2.4	Lehufa la Mašilwane le mo dirile mmolai	(2) [10]
	7.2.5	(a) Nnete (b) Nnete (c) Nnete	(3)
	7.2.6	Kgalekgale	(1)
	7.2.7	(a) Ngwana o belegwe e le hlogo fela. (b) Hlogwana e nyetše basadi ba bararo.	(4)
	7.2.8	Nonwane ye e re ruta go amogela maemo ao re ikhwetšago go ona.	(2) [10]
	7.2.9	Ditaba di šale le bona	(2)
	7.2.10	Go tšweletša semelo sa Pheladi.	(2)
	7.2.11	Re ka napa ra hlwa re llelwa ke bana dkenywa re di bona di budule ka mkgwa wo? Go gatelela kgopolo ye e tšweletšwago ke mmoledi.	(2)
	7.2.12	- Monna o file basadi ba gagwe molao wa gore ba se ke ba ja dienywa go fihlela a boa. - Basadi ba šala ba katana le go tshela molao wo.	(4)

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 20

PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 120